

Ochrana embrya a plodu v trestním a občanském právu

Protection of Embryo and Foetus in Criminal and Private Law

JUDr. Bc. Jakub Valc, Ph.D., Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Krajský soud v Brně

Abstract: What is the status of an embryo and a foetus? This question has been always the object of interest not only to lawyers, but also to experts in other disciplines. Despite the fact, that knowledge about the circumstances of the origin and development of human life during the prenatal period has greatly expanded, there is still no consensus on that, when and why each of us once became a person and a holder of rights. The intention of this article is not to provide a wide range of individual philosophical or legal approaches to the problem, but to perform a definition of the legal status of an embryo and a foetus in the Czech Republic, with the focus on the specifics of its legal protection.

Key words: embryo – foetus – nasciturus – legal status – wrongful life – prenatal injury

Abstrakt: Jaký je status embrya a plodu? Tato otázka je od nepaměti objektem zájmu nejen právníků, ale také odborníků z jiných vědních oborů. Přestože se znalosti ohledně okolností vzniku a vývoje lidského života během prenatálního období díky technologickému pokroku značně rozšířily, stále neexistuje shoda ohledně toho, kdy a na základě jakých kritérií se každý z nás stal kdysi osobou a nositelem práv. Záměrem tohoto článku není poskytnout širokou škálu jednotlivých filozofických či právních přístupů, ale vymezit základní východiska právního postavení embrya a plodu v českém trestním a občanském právu, a to se zaměřením na rozsah a specifika jeho právní ochrany.

Klíčová slova: embryo – plod – nasciturus – právní status – wrongful life – prenatal injury

ÚVOD

Embryo a plod můžeme primárně chápat jako označení pro dvě časově oddělená a na sebe navazující vývojová stádia člověka v době od početí do porodu. Na první pohled jednoduché vymezení s sebou ovšem přináší řadu doposud nezodpovězených otázek, které se týkají rovněž určení právního statusu člověka před narozením, který je pro tyto účely často souhrnně označován jako nenarozené dítě nebo *nasciturus* (zejména oblast občanského práva). Toto praktické označení však s sebou může přinášet výkladové problémy za situace, kdy má výslovné odlišení embrya a plodu nejen biologický, ale také (právně) regulativní význam.

Mým záměrem bude ukázat, že se stejným problémem se setkáme rovněž v České republice, kde je nutné chápat právní postavení embrya a plodu do značné míry izolovaně, a to nejen při zohlednění rozdílnosti jejich povahy a stádia biologického vývoje, ale také právní oblasti, ve které se při interpretaci a aplikaci právních norem pohybujeme. V této souvislosti se při vymezení právního statusu člověka před narozením, respektive možností jeho právní ochrany, zaměřím zejména na oblast trestního a občanského práva. Reflektovat však budu rovněž některé zvláštní právní předpisy, na které je obecnou právní úpravou odkazováno.

1. ÚSTAVNĚPRÁVNÍ VÝCHODISKA

Přestože se budu v tomto článku zabývat veřejnoprávní a soukromoprávní ochranou embrya a plodu, není možné opomenout ústavněprávní východiska, která závazně určují, kdo je a není osobou, tedy nositelem lidských práv. Již v úvodu jsem naznačil, že ve vztahu k člověku před narozením neexistuje na tuto otázku jednoduchá odpověď, kterou bychom dovedli prostým jazykovým výkladem jednoho ustanovení zákona. Zcela zásadní roli však nepochybně sehrává vymezení nositelů práva na život. Svojí povahou se totiž jedná o jedno z nejdůležitějších práv, které zajišťuje přežití člověka a stává se tak nutnou podmínkou pro garanci a ochranu dalších lidských práv a základních svobod. Vedle lidské důstojnosti je proto můžeme považovat za východisko moderního systému lidskoprávní ochrany.¹

V českém právním řádu je právo na život vymezeno v čl. 6 odst. 1 ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod (dále jen „Listina“), ve kterém je stanoveno, že: „Každý má právo na život. Lidský život je hoden ochrany již před narozením.“ V rámci současného právního diskurzu se v zásadě neseťkáváme s názory, které by z pozitivněprávního hlediska zpochybňovaly status právního subjektu fyzických osob od narození až do smrti.² Výjimkou nejsou ani případy osob v kómatu či takových, které jsou v důsledku těžké nemoci či pourazového stavu odkázány na intenzivní péči

¹ V nálezu Ústavního soudu České republiky ze dne 2. 3. 2015, sp. zn. I. ÚS 1565/14, bylo v tomto směru uvedeno, že: „Život je základní lidskou hodnotou a právo na život má mezi lidskými právy zvláštní postavení. Bývá označováno jako, nejdůležitější lidské právo' [...] nebo právo, nejvyšší' [...]. Porušení tohoto práva vedoucí k usmrcení člověka patří k nejzávažnějším porušením lidských práv. To již z toho důvodu, že není způsobu, jak jej vůči přímé oběti odčinit. Listina chrání právo na život ve svém čl. 6 a systematicky jej tak řadí na začátek výčtu katalogu základních práv, což podtrhuje jeho význam. Proto právní řád demokratického právního státu musí zájmy chráněné tímto právem chránit zvláště efektivně.“

² Ve vztahu k důstojnosti, některým aspektům osobnosti člověka a ochraně lidských pozůstatků a ostatků také po tomto okamžiku.

zdravotnického personálu nebo technologie, které nahrazují funkci některých životně důležitých orgánů. Ohledně právního postavení embrya a plodu, mezi kterými Listina nerozlišuje, však doposud panují nejasnosti. Není totiž jasné, zda bylo záměrem ústavodárce vztáhnout čl. 6 odst. 1 věty první také na období prenatálního vývoje, a to kvůli nejasnému vymezení okruhu oprávněných subjektů.³ Řešení nám neposkytuje ani druhá věta citovaného ustanovení, protože není jasné, zda se jedná o výslovné vztazení práva na život rovněž na jednotlivce před narozením, nebo pouhý morální apel k ochraně začínajícího života jako ústavní hodnoty.⁴

Pro účely dalšího výkladu se spokojím se závěrem, že jednoznačný výklad čl. 6 odst. 1 Listiny lze očekávat až ve chvíli, kdy bude Ústavní soud konfrontován s požadavkem na přezkum ústavnosti některého ze zákonných ustanovení, které pojetí embrya či plodu jako právní osoby a nositele práv zpochybňují. Ačkoliv k tomu doposud nedošlo, lze odkázat alespoň na právní názor Ústavního soudu České republiky, který vyslovil v již odkazovaném nálezu ze dne 2. 3. 2015, sp. zn. I. ÚS 1565/14: „*podle Ústavního soudu, i kdyby dosud nenarozené dítě nebylo subjektem základních práv, přesto je ochrana života a zdraví dítěte v průběhu porodu ústavním pořádkem chráněným statkem.*“

Z uvedeného však nelze dovozovat jednoznačný závěr ohledně právního statusu člověka před narozením, což ostatně ani nebylo hlavním předmětem posouzení. Naopak je zřejmé, že by mu vždy náležela určitá úroveň právní ochrany, byť ne ve smyslu základního práva. V dané právní věci se však jednalo o posouzení zákonnosti postupu orgánů činných v trestním řízení, a to na podkladě stížnosti ženy, která považovala postup zdravotnického personálu během porodu za protiprávní. Obecné úvahy příslušného soudu tak nelze zcela generalizovat, respektive oddělovat od skutkových okolností případu a jeho právní kvalifikace. Ústavní soud se totiž tímto způsobem zabýval možnostmi omezení základních práv matky na úkor dítěte bezprostředně předtím, než bude od jejího těla odloučeno, tedy nikoliv po celou dobu těhotenství a ve všech případech možných zásahů.⁵

³ Obdobně nejasné vymezení můžeme nalézt například v čl. 3 Všeobecné deklarace lidských práv, čl. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (vyhláška č. 209/1992 Sb.) nebo čl. 2 Listiny základních práv Evropské unie. Na úrovni jednotlivých států lze pak demonstrativně poukázat na čl. 15 Ústavy Slovenské republiky nebo čl. 2 odst. 2 německého Základního zákona. Srov. *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland* [online]. Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz [cit. 2020-10-31.]; *Ústava Slovenskej republiky* [online]. Úrad vlády Slovenskej republiky [cit. 2020-10-31].

⁴ Jednoznačnou odpověď nelze podle mého názoru dovodit ani za pomoci historického výkladu, a to při zohlednění okolností přijetí čl. 6 odst. 1 Listiny. Naopak je zřejmé, že v dané době panovaly na rozsah ochrany nenarozeného dítěte různé názory, což se promítlo do formulace více legislativních návrhů na vymezení nositelů práva na život. Mezi nimi byla řada z nich, která ochranu daného základního práva vztahovala také na člověka před narozením. Přestože nebyly nakonec prosazeny, nelze bez dalšího vycházet z toho, že ochrana člověka v době od početí do porodu byla zamýšlena pouze na úrovni jiných ústavních hodnot či veřejného zájmu, tedy nikoliv základního práva. K průběhu přijetí čl. 6 odst. 1 Listiny viz *Federální shromáždění ČSFR, 1990–1992. Společné schůze SL a SN* [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [cit. 2020-11-01].

⁵ Nesouhlasím proto s přístupem, který v tomto ohledu bez dalšího odkazuje na právní názor Ústavního soudu Slovenské republiky, který byl vysloven v jeho nálezu ze dne 4. 12. 2007, sp. zn. PL. ÚS. 12/01. Ačkoliv s naším sousedním státem sdílíme nejen společnou státoprávní historii, ale také přístup k pozitivněprávnímu (jazykovému) vymezení práva na život a podmínek pro provádění interrupcí, neznamená to automaticky, že by český Ústavní soud zaujal stejné stanovisko. Ať už lze považovat takový postup za pravděpodobný, je založen na

2. OCHRANA EMBRYA A PLODU V TRESTNÍM PRÁVU

Budu-li se dále zabývat veřejnoprávní regulací mající dopad na právní postavení embrya a plodu, je vhodné předně poukázat na příslušné skutkové podstaty trestných činů zakotvených ve zvláštní části zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní zákoník“ nebo „tr. z.“). Konkrétně lze považovat za relevantní zejména § 159 až § 163 trestního zákoníku, prostřednictvím kterých je kriminalizováno provedení interrupce v rozporu se zákonem, ať už se souhlasem nebo proti vůli těhotné ženy. Stejně tak je postihováno jednání spočívající v pomoci těhotné ženě nebo jejímu svádění k tomu, aby umělé ukončení těhotenství za uvedených podmínek podstoupila.

K tomu je nutné doplnit, že trestněprávní odpovědnost se za žádných okolností nevztahuje na samotnou ženu, která je v těchto případech absolutně nepostižitelná. Její trestní stíhání může nastat pouze za předpokladu, že by dítě usmrtila během porodu nebo kdykoliv poté.⁶ Pak by se jednalo buďto o privilegovanou skutkovou podstatu trestného činu vraždy novorozence matkou (§ 142 tr. z.), anebo o trestný čin vraždy (§ 140 tr. z.), a to podle skutkových okolností případu. Vyjma výše uvedeného nelze opomenout ani skutečnost, že určitá ochrana je člověku před narozením poskytována také nepřímo, a to prostřednictvím těla matky či v rámci některých kvalifikovaných skutkových podstat trestných činů, které považují za okolnost zvlášť přitěžující podle § 17 tr. z., pakliže je obětí těhotná žena.⁷

Zatímco interrupce se v řadě případů týká ukončení života ve stádiu plodu, můžeme se vlivem technologického vývoje setkat také se zásahy destruktivního charakteru, které se vztahují výlučně na lidská embrya. V takovém případě je nutné vycházet z jiných skutkových podstat trestných činů. Jedná se o kriminalizaci jednání spočívajícího v nezákonném vytváření a využití embryí *in vitro*, tedy mimo tělo ženy, což může naplňovat znaky skutkové podstaty trestného činu podle § 167 trestního

pouhé spekulaci. Kromě toho nelze opomenout, že například německý Spolkový ústavní soud ve dvou svých známých nálezech naopak vztáhl respekt k lidské důstojnosti a ochranu práva na život již na období prenatalního vývoje. Současně nevyloučil, že život nenarozeného dítěte a jeho matky jsou během těhotenství ve vzájemné symbióze, na což musí být zákonodárcem reagováno. Srov. nálezh Spolkového ústavního soudu ze dne 25. 2. 1975, sp. zn. 39 BVerfGE 1, Schwangerschaftsabbruch I; nálezh Spolkového ústavního soudu ze dne 28. 5. 1993, sp. zn. 88 BVerfGE 203, Schwangerschaftsabbruch II.

⁶ V tomto směru se můžeme v rámci komentářové literatury setkat s více způsoby vymezení okamžiku, od kterého je možné uvažovat o aplikaci dané skutkové podstaty trestného činu, jehož se může jako konkrétní pachatel dopustit pouze matka dítěte. V prvním z níže odkazovaných komentářů (Jelínek a kol.) se v tomto ohledu hovoří o chvíli, kdy se při porodu objeví hlavička nebo vedoucí část těla dítěte. Jiný způsob vymezení nalezneme v druhém komentáři (Šámal a kol.), který obecněji hovoří o dítěti od počátku porodu. Pakliže by došlo k usmrcení dítěte jinou osobou, až po rozhodné době nebo při absenci naplnění dalších zákonných znaků skutkové podstaty trestného činu podle § 142 tr. z. (absence rozrušení vyvolaného porodem – otázka dokazování), bylo by nutné uvažovat o jiné právní kvalifikaci. Srov. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 477; ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. In: *Beck-online* [online]. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1330–1334 [cit. 2020-11-02].

⁷ Srov. skutkovou podstatu trestného činu spočívajícího v těžké újmě na zdraví vyvoláním potratu nebo usmrcením plodu podle § 122 odst. 2 písm. g) tr. z., anebo kvalifikované skutkové podstaty trestných činů vraždy podle § 140 odst. 3 písm. b) tr. z. a zabití podle § 141 odst. 2 písm. b) tr. z.

zákoníku. Ve vztahu k ochraně embrya před zničením má význam porušení zákazu vytvářet lidská embrya pro jiné než reprodukční účely,⁸ popřípadě použít je v rámci výzkumů na kmenových buňkách v rozporu se zvláštním právním předpisem. Ve zbytku není daný trestný čin založen přímo na ochraně embrya, ale spíše lidského genomu, který je v něm obsažen a stává se jeho prostřednictvím potenciálním objektem zásahů, a to s následky pro celý lidský druh, respektive jeho přirozenost.

Na základě dosavadního výkladu je možné zrekapitulovat, že trestní právo neposkytuje člověku před narozením stejnou úroveň právní ochrany jako již narozeným lidským osobám. Na druhou stranu nelze dospět ani k závěru, že by ochrana prenatalního života zcela absentovala. V zásadě se jedná o koncepci založenou na odstupňované ochraně, která začíná při početí a končí během rozhodného okamžiku při porodu, kdy se již dítěti poskytuje plná ochrana, a to jak proti třetí osobě, tak vlastní matce.⁹ V mezidobí je možné hovořit o selektivním způsobu ochrany, neboť nezahrnuje vedle absolutní beztrestnosti matky ani případy, kdy je ukončení začínajícího života považováno za legislativně přípustné. Jejich přesné odlišení však nelze dovodit z ustanovení trestního zákoníku, ale až ze zvláštních právních předpisů, na které se z hlediska porušení právních pravidel odkazuje.

Co se týče vymezení případů, kdy není zničení embrya či usmrcení plodu považováno za protiprávní, vztahuje se většina z nich na provádění umělého ukončení těhotenství podle zákona č. 66/1986 Sb., o umělém přerušování těhotenství (dále jen „interrupční zákon“). Záměrně v celém článku nepoužívám legislativní označení daného lékařského zákroku, protože podle mého názoru zcela odporuje jeho podstatě, kterou je ukončení, nikoliv přerušování těhotenství, respektive života dítěte. Za stěžejní lze pak považovat zejména § 4 interrupčního zákona, ve kterém je stanoveno, že: *„Ženě se uměle přerušuje těhotenství, jestliže o to písemně požádá, nepřesahuje-li těhotenství dvanáct týdnů a nebrání-li tomu její zdravotní důvody.“*

Podstata daného ustanovení v zásadě spočívá v prosazení práva ženy rozhodovat o životě a smrti svého dítěte během prvního trimestru těhotenství na prostou žádost, tedy bez nutnosti uvedení či doložení jakýchkoliv důvodů. Ani v pozdějším stádiu těhotenství však není podstoupení interrupce vyloučeno, ale je již podmíněno existencí taxativně stanovených důvodů zdravotního či genetického (eugenického) charakteru. V tomto směru je nutné dále vycházet nejen z § 5 interrupčního zákona, podle kterého se ženě po uplynutí výše uvedené lhůty těhotenství ukončí, pokud je ohrožen její život nebo zdraví nebo zdravý vývoj plodu nebo jestliže jde o geneticky vadný vývoj plodu. Zatímco v případě ohrožení života a zdraví ženy není stanoveno žádné časové omezení, nelze ke stejnému závěru dospět ve vztahu k interrupcím eugenického charakteru, tedy v případě, že je dítě zatíženo negativní genetickou predispozicí. Pro tyto případy se totiž použije § 2 odst. 2 vyhlášky č. 75/1986 Sb., kterou se

⁸ Kriminalizace porušení zákazu vytváření pokusných embryí koresponduje v právní úpravou obsaženou v čl. 18 odst. 2 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně (sdělení č. 96/2001 Sb. m. s.).

⁹ Samozřejmě mám stále na mysli trestněprávní ochranu. To za současného právního stavu nevyklučuje preferovat záchranu matky až do okamžiku, kdy je od ní dítě odloučeno, pakliže je její život vlivem pokračujícího porodu ohrožen.

provádí zákon České národní rady č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství, který stanovuje lhůtu 24 týdnů.¹⁰

Co se týče skutkové podstaty trestného činu podle § 167 trestního zákoníku, ta se již svojí povahou vztahuje pouze na lidské embryo, nikoliv plod. Stejně jako v případě interrupcí je pak nutné zabývat se konkrétními podmínkami, při jejichž splnění není destrukce embrya považována za protiprávní, v důsledku čehož se daná skutková podstata trestného činu neaplikuje.

Komplexní právní úpravu asistované reprodukce nalezneme v zákoně č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o SZS“). Kromě toho, že tento právní předpis obsahuje regulaci jednotlivých metod a postupů léčby neplodnosti, spočívajících obecně ve vytvoření, kultivaci a následném přenesení embrya do těla ženy, umožňuje rovněž jeho další (nereprodukční) využití. Jedná se o důsledek toho, že dochází standardně k vytváření více embryí, aniž by mohla být všechna do ženského organismu bezprostředně přenesena. Důvodem může být nejen odhalení genetické vady za pomoci preimplantační genetické diagnostiky (PGD), ale také prostá nadbytečnost embrya.¹¹

Vzniká tak otázka, jak s ním může být *de iure* dále naloženo, pakliže není geneticky zatíženo a současně nemůže být kvůli předcházení vzniku vícečetné gravidity pro reprodukci bezprostředně použito.¹² Pro tyto případy je v § 9 zákona o SZS stanoveno, že nadbytečná embrya mohou být pomocí metody kryokonzervace uchována a následně použita ve prospěch stejného nebo jiného neplodného páru, a to na principu darování. Ačkoliv tedy hovořím o potenciální situaci, kdy je s nadbytečným

¹⁰ V zásadě se jedná o právní úpravu, která omezuje možnost podstoupení interrupce ve větším rozsahu než samotný interrupční zákon, který toliko provádí. Z toho důvodu došlo na Slovensku ke zrušení obdobného ustanovení podzákoného právního předpisu, a to již odkazovaným nálezem Ústavního soudu Slovenské republiky ze dne 4. 12. 2007, sp. zn. PL. ÚS. 12/01. V České republice se nicméně stále jedná o platné a účinné ustanovení, jehož ústavní konformita nebyla doposud před českým Ústavním soudem úspěšně zpochybněna.

¹¹ Právní regulace používání preimplantační genetické diagnostiky (PGD) jako jedné z forem genetických vyšetření je samostatně upravena v § 28 an. zák. o SZS. Podstata dané techniky spočívá v selekci či oddělení „zdravých“ embryí od těch, které jsou zatíženy závažným dědičným onemocněním nebo chromozomální poruchou. Kritériem pro výběr embrya, které bude následně přeneseno do ženského organismu, může být z terapeutického hlediska také pohlaví nebo očekávaná imunologická schopnost uměle počatého dítěte, což souvisí s novými možnostmi editace genů. Za jeden z předních argumentů pro používání PGD je považována prevence, a to ve smyslu předcházení interrupcím z genetických důvodů na podkladě prenatální genetické diagnostiky (zásah do těla ženy). Setkat se s ním můžeme nejen v odborné literatuře, ale také v judikatuře ESLP. Viz HENZE, Claudia. *Amerika, Land der unbegrenzten gendiagnostischen Möglichkeiten: Die U.S.-amerikanische Rechtslage zur Anwendung der Gendiagnostik in der Humanmedizin*. Berlin: Springer, 2016, s. 22–25; rozsudek ESLP ze dne 8. 8. 2012, č. 54270/10, *Costa a Pavan proti Itálii*.

¹² Právě za účelem předcházení vzniku vícečetného těhotenství, které pak pravidelně vede k jejich cílené redukci, dochází v praxi běžně k přenášení pouze jediného embrya, a to v návaznosti na individuální okolnosti případu. Nejedná se však o příkaz zákonodárce, ale výsledek sjednocení postupu jednotlivých reprodukčních klinik při koncipování informovaných souhlasů či obecně smluvní dokumentace s neplodnými páry, a to v návaznosti na doporučení nadnárodních odborných organizací, popřípadě České gynekologicko-porodnické společnosti. Současná právní úprava totiž v tomto ohledu jednoznačný požadavek neobsahuje. Viz např. *REPRODAMEDA. Embryotransfer* [online], [cit. 2020-11-04]; *CENTERS FOR DISEASE CONTROL AND PREVENTION. Single Embryo Transfer* [online], [cit. 2020-11-04].

embryem (tedy člověkem) zacházeno jako s věcí, která může být na základě rozhodnutí jiné osoby skladována či darována, stále jde z hlediska jeho osudu o nejpříznivější řešení. V opačném případě totiž stejné ustanovení zákona o SZS umožňuje neplodnému páru dát souhlas s přímým zničením embrya nebo jeho použitím pro výzkumné účely na kmenových buňkách.¹³ Druhá z uvedených možností se liší pouze tím, že embryo je před svým zničením použito doslova na náhradní díly, a to s cílem získání a terapeutického využití v něm obsažených kmenových buněk, které mají v počátečním stádiu vývoje člověka jedinečnou schopnost buněčné diferenciaci.¹⁴

Zákon o SZS ovšem neobsahuje podrobnou právní úpravu provádění daného druhu výzkumů. V tomto směru proto výslovně odkazuje na zákon č. 227/2006 Sb., o výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách a souvisejících činnostech a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o výzkumu“). Za zásadní považuji zejména § 3 odst. 2 písm. b) ve spojení s § 8 odst. 3 daného právního předpisu, který v návaznosti již uvedenou právní regulaci umožňuje použít kmenové buňky pro výzkumné účely mimo jiné za předpokladu, že byla získána od centra asistované reprodukce z nadbytečných embryí ne starších než 7 dnů.¹⁵

Na základě doposud získaných poznatků tak lze ve vztahu k trestněprávní úpravě uzavřít, že nepostihuje ukončení lidského života před narozením pouze ve specifických situacích, které jsou navíc kromě dalších podmínek vázány na splnění časového kritéria, respektive vývojového stádia embrya či plodu. Pokud jsou splněny další zákonné podmínky, lze v rámci procesu asistované reprodukce a souvisejících postupů zničit embryo staré 7 dnů od početí. Po tomto okamžiku lze již do integrity embrya či plodu zasahovat pouze v režimu interrupčního zákona a prováděcího právního předpisu, ve kterých jsou stanoveny celkem dvě lhůty, spočívající v konci prvního a druhého trimestru těhotenství. Zatímco v prvním z uvedených případů má matka dítěte v zásadě neomezenou dispozici rozhodovat o jeho dalším osudu, následně se již trestněprávní ochrana vztahuje alespoň na plody, které nejsou geneticky zatíženy. Po zbývající dobu těhotenství (do porodu) pak může být jediným legálním

¹³ Kromě toho je ve stejném ustanovení zákona o SZS zakotvena také možnost zničení zamražených embryí bez výslovného souhlasu neplodného páru, avšak pouze za předpokladu, že uplynulo od započítání s jejich uchováním alespoň 10 let. Současně však musí být dotčené osoby z neplodného páru prokazatelně a opakovaně písemně vyzvány k tomu, aby se vyjádřily, zda chtějí v uchování embryí pokračovat nebo zda souhlasí s tím, že budou zničena. Musí se jednat o kvalifikovanou žádost, což nesouvisí pouze s obligatorní písemnou formou, ale rovněž se zákonnou lhůtou 30 dnů k vyjádření a dobou 60 dnů mezi zasláním jednotlivých žádostí. Právní účinky doručení jsou pak spojovány rovněž s případy nedoručitelnosti, odmítnutí převzetí písemnosti či institutem fikce doručení. Jedná se nicméně o poměrně složitou a časově podmíněnou proceduru, což jednotlivé reprodukční kliniky motivuje k tomu, aby vzniku tzv. „opuštěných embryí“ přecházely tím, že již při koncepci smluvní dokumentace do ní zahrnou prohlášení neplodného páru, podle kterého souhlasí se zničením embryí za předpokladu, že před uplynutím sjednané doby uchování nepožádají o její prodloužení, což je samozřejmě zpoplatněno. Viz např. GEST. *Prohlášení o souhlasu s výkony asistované reprodukce a žádost o jejich provedení* [online], [cit. 2020-11-04]; CAR. *Kryokonzervace* [online], [cit. 2020-11-04]; IS CARE. *Doplňující inf. souhlas k nakládání se zamraženými embryi (prodloužení)* [online], [cit. 2020-11-04].

¹⁴ SMITH, Austin. Embryonic stem cells: potency and potential. In: MOORE, Andrew et al. (ed.). *Stem Cell Research: Status, Prospects, Prerequisites*. Wieblingen: European Molecular Biology Organization, 2006, s. 19–21.

¹⁵ Samozřejmě se do dané doby nezapočítává kryokonzervace, která může teoreticky trvat desítky až stovky let.

způsobem ukončení vývoje dítěte ochrana samotné matky, a to na základě jasně stanovených zdravotních indikací. Je však nutné připomenout, že jednání matky spočívající v ukončení života dítěte mimo uvedené případy může být během těhotenství sice protiprávní, ale nikoliv trestněprávně postižitelné.

3. SOUKROMOPRÁVNÍ OCHRANA ČLOVĚKA PŘED NAROZENÍM

Dosavadní závěry se týkají výhradně veřejnoprávní, nikoliv soukromoprávní metody regulace. Přestože právní řád je nutné chápat jako jeden provázaný celek, je uplatňování soukromého práva nezávislé na uplatňování práva veřejného, jak ostatně vyplývá z § 1 odst. 1 věty druhé zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o. z.“).¹⁶ Je proto nutné věnovat pozornost tomu, jaký rozsah ochrany je embryu a plodu v soukromém právu poskytován.¹⁷

V této souvislosti je předně nutné vycházet z § 23 o. z., ve kterém je zakotveno, že každý člověk má jako fyzická osoba právní osobnost (podle dřívější terminologie způsobilost k právům a povinnostem) od narození až do smrti. Na první pohled by se tedy mohlo zdát, že uvedené vymezení *stricto sensu* pojetí nascitura (souhrnné označení pro embryo a plod) jako právního subjektu vylučuje. Nelze však opomenout následující § 25 o. z., který stanovuje, že: „*Na počaté dítě se hledí jako na již narozené, pokud to vyhovuje jeho zájmům. Má se za to, že se dítě narodilo živé. Nenarodí-li se však živé, hledí se na ně, jako by nikdy nebylo.*“ Ve své podstatě se jedná o speciální právní úpravu k výše uvedenému § 23 o. z., neboť na základě složitější konstrukce složené z právních fikcí a vyvratitelné domněnky samostatně upravuje právní status nascitura, neboli toho, kdo se má narodit.

Při podrobnějším rozboru daného ustanovení lze dospět k závěru, že nenarozené dítě může být za určitých podmínek považováno za nositele právní osobnosti, a to již od početí. Tento závěr lze předně dovodit z první věty § 25 o. z., která na základě fikce umožňuje považovat nascitura za již narozeného, pokud je mu to ku prospěchu. V zásadě se jedná o reflexi římskoprávního pojetí, které s určitou formou právní způsobilosti před narozením rovněž počítalo („*nasciturus iam pro nato habetur quotiens de commodo eius agitur*“).¹⁸

Na druhou stranu je nutné položit si otázku, na základě jakých kritérií bude v jednotlivých případech posuzováno, zda je určitá právní skutečnost v zájmu nascitura či nikoli. Lze nějaké situace

¹⁶ K tomu je však vhodné poznamenat, že se nejedná o nezávislost absolutní. Důvodem je skutečnost, že porušení zákazu stanoveného kogentní normou veřejnoprávního charakteru bude mít v řadě případů dopad také v oblasti soukromoprávní regulace, a to typicky v kontextu problematiky absolutní neplatnosti právního jednání ve smyslu § 588 o. z.

¹⁷ Nebudu se blíže zabývat problematikou pracovního práva (soukromoprávní regulace) a práva sociálního zabezpečení (veřejnoprávní regulace), které za pomoci kogentních norem poskytují zvýšenou ochranu těhotné ženě, a to jak ve vztahu k podmínkám a povaze vykonávané práce, tak ve smyslu sociálních a ekonomických jistot. V zásadě lze považovat za určitou formu nepřímé ochrany nenarozeného dítěte, a to jak před vyvoláním spontánního potratu, tak podstoupením interrupce proto, že se žena není schopna o dítě z objektivních důvodů postarat. Do jaké míry jsou dané nástroje účinné, není předmětem tohoto příspěvku.

¹⁸ *Vládní návrh č. 362 – občanský zákoník – důvodová zpráva (k § 23 a 25)* [online]. Poslanecká sněmovna České republiky, s. 599 [cit. 2020-11-05].

vůbec objektivizovat? S ohledem na skutečnost, že přijetí dotčeného ustanovení úzce souviselo s problematikou právní úpravy převodu a přechodu majetkových práv (v rámci pozůstalostního řízení), bylo diskutováno, zda a za jakých podmínek se nasciturus může stát vlastníkem nebo spoluvlastníkem určité věci či jiné majetkové hodnoty.¹⁹

Za rozhodující byl v doktrinálním výkladu dovozen vzájemným poměr práv a povinností, které jsou s výkonem vlastnického práva neodmyslitelně spojeny.²⁰ V tomto ohledu bude přirozeně hrát zásadní roli povaha věci. Nepochybně by bylo problematické, pokud by se nasciturus měl stát dědicem majetku, který je předlužen, popřípadě je v natolik dezolátním stavu, že náklady na jeho zachování či údržbu podstatně převyšují jeho skutečnou majetkovou (tržní) hodnotu.²¹

Tento problém se bude v praxi týkat především nemovitých věcí, respektive staveb a budov, které právně mohou, ale také nemusí být součástí pozemku.²² Přestože by pak bylo v konkrétním případě dovozeno, že nabytí nemovité věci je nasciturovi ku prospěchu, může být vznik jeho vlastnického práva zkomplikován tím, že od početí zásadně nedisponuje identifikačními údaji nezbytnými k jeho označení jako vlastníka ve veřejném seznamu, kam jsou daná absolutní majetková práva obligatorně zapisována.²³ S ohledem na skutečnost, že právní osobnost nascitura je podmíněna dožitím se porodu, lze navíc očekávat, že příslušná řízení týkající se jeho osoby budou z předběžné opatrnosti přerušena do doby, než bude postaveno na jisto, že zůstane nadále způsobilým nositelem práv.

Nabývání majetku však nemusí být tím jediným, co může být nasciturovi ku prospěchu. Pokud se nad danou právní konstrukcí zamyslíme, nevylučuje ze své působnosti práva žádné povahy. V důsledku toho se tak při splnění stanovených podmínek bude nascitura týkat rovněž ochrana jeho osobnosti a tělesné integrity, a to ve smyslu § 81 o. z., který je znám také jako tzv. generální klauzule osobnostních práv. Z druhého odstavce daného ustanovení pak lze dovodit, že ochrany požívá rovněž zdraví, život a důstojnost člověka. Stejně tak může v případě neoprávněného zásahu do tělesné integrity nenarozeného dítěte dojít ke vzniku nároku na náhradu újmy na zdraví podle příslušných ustanovení o. z.²⁴

Jaké to může mít praktické dopady? V rámci rozboru právní úpravy interrupcí jsem poukázal na skutečnost, že matka dítěte je za nelegální ukončení těhotenství z trestněprávního hlediska

¹⁹ Ibidem.

²⁰ KINDL, Milan – ROZEHNAL, Aleš. *Nový občanský zákoník. Problémy a úskalí*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014, s. 24–26.

²¹ FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 133–134.

²² Srov. § 3055 o. z.

²³ Konkrétně se do katastru nemovitostí podle § 4 odst. 2 zák. č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon), ve znění pozdějších předpisů, zapisují následující údaje: jméno, příjmení, rodné číslo a trvalé bydliště (bydliště).

²⁴ VALC, Jakub. Právní status nascitura v kontextu divergence soukromoprávní a veřejnoprávní metody regulace. In: STODOLA, Jiří – KRATOCHVÍL, Miroslav (eds). *Nejmenší z nás 2017* [online]. Moravská Ostrava: Bios–společnost pro bioetiku, 2018, s. 54–55 [cit. 2020-11-06].

absolutně nepostižitelná.²⁵ Představme si ovšem modelovou situaci, kdyby se o ukončení těhotenství mimo zákonem stanovené lhůty či důvody neúspěšně pokusila a dané jednání by na fyziologickém vývoji dítěte zanechalo určité negativní následky. Ze soukromoprávního hlediska by bylo možné uvažovat o neoprávněném zásahu do výše vymezených osobnostních práv a způsobení újmy na zdraví, s čímž je spojena existence soudně vymahatelných nároků.²⁶ Kromě toho vyvstává otázka, do jaké míry lze v tomto směru zohledňovat rovněž samotný způsob života matky během těhotenství (např. užívání návykových látek), tedy po dobu, kdy svých jednáním vývoj a kvalitu budoucího života dítěte ovlivňuje.

V této souvislosti je vhodné zabývat se určitými aspekty problematiky podávání žalob *wrongful birth* a *wrongful life*. V podstatě se jedná o žalobní typy svého druhu, u kterých je třeba rozlišovat nejen předmět sporu, ale také okruh osob oprávněných domáhat se svých nároků návrhem na zahájení soudního řízení. Pokud se jedná o žalobu *wrongful birth*, bude typicky spočívat v tom, že došlo k nechtěnému početí dítěte nebo nechtěnému těhotenství, které skončilo narozením dítěte. Z praktického hlediska tak matka nebo oba rodiče mohou namítat zásah do práva na soukromý a rodinný život za předpokladu, že v důsledku pochybení lékaře (např. nesprávně provedená sterilizace, umělé ukončení těhotenství či nesplnění informační povinnosti) došlo k početí nebo narození dítěte, ať už zdravého nebo trpícího genetickým postižením. S takto vymezeným zásahem do práva na soukromý a rodinný život je poté spojeno uplatňování nároků na náhradu materiální či imateriální újmy.²⁷

V kontextu tohoto článku však zásadnější roli sehrává žaloba *wrongful life*, která naopak spočívá v možnosti podání žaloby samotným dítětem, které se narodilo s určitým handicapem. V zásadě se může jednat o dva případy. Buďto je ze strany dítěte spatřován zásah do jeho práv či kvality života v tom, že se vůbec narodilo, respektive že nedošlo k provedení interrupčního zákroku z genetických důvodů.²⁸ Na první pohled se jedná o kontroverzní problematiku už v rámci tak kontroverzního tématu.

²⁵ Ve Spojených státech amerických je dané téma již dlouho diskutováno. Jednotlivé kazuistiky a soudní rozhodnutí se však přirozeně vztahují na pojetí právního statusu dítěte v dotčených právních úpravách. Můžeme se však setkat s případy, kdy skutečně došlo k zahájení trestního stíhání matky či podání žaloby vůči její osobě z důvodu toho, že během těhotenství užívala narkotika či jiné látky způsobitelné negativně ovlivnit vývoj plodu, respektive vlastního dítěte. Drtivá většina těchto řízení však neskončila pravomocným vyslovením viny matky dítěte za trestný čin, ze kterého byla obviněna. Srov. ANGELOTTA, Cara – APPELBAUM, Pau S. Criminal Charges for Child Harm from Substance Use in Pregnancy. *Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law* [online]. 2017, No. 45, s. 193–203 [cit. 2020-11-06].

²⁶ VALC, Jakub. *Právní status nascitura v kontextu divergence soukromoprávní a veřejnoprávní metody regulace*, s. 55–56.

²⁷ VAJDA, Lukáš. Žaloby *wrongful life* a *wrongful birth* – teoretický úvod a pohled české rozhodovací praxe. In: *Epravo* [online]. Zveřejněno 9. 9. 2014 [cit. 2020-11-06].

²⁸ Z odborné literatury vyplývá, že k žalobám *wrongful life* a *wrongful birth* je v rámci jednotlivých států přístupováno mnohdy různým způsobem, a to jak z hlediska přípustnosti, tak posuzování oprávněnosti nároků na náhradu majetkové či nemajetkové újmy. Zásadně je však považováno za problematické, aby byla dovozována odpovědnost lékaře, který není původcem přirozeného vzniku postižení dítěte, ale je mu pouze vytýkáno, že nebylo jeho narození v mezích zákona zabráněno. Srov. VOLKOVÁ, Jana. Ochrana slabší strany prostřednictvím žalob „*wrongful life*“ a „*wrongful birth*“. In: *Cofola 2010* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 790–798 [cit. 2020-11-08]; DOLEŽAL, Tomáš. Úvod do problematiky „*wrongful birth*“ a „*wrongful life*“ žalob. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky* [online]. 2013, Vol. 3, No. 3 [cit. 2020-11-08].

Podstata totiž spočívá na úvaze, že (zdravotně či sociálně) neplnohodnotný život je horší než žádný život.²⁹

Kromě toho však lze uvažovat také o situacích, kdy se dítě domáhá soudní ochrany z důvodu toho, že bylo do jeho integrity během těhotenství invazivním způsobem zasaženo, což jeho další fyziologickým či tělesným vývoj negativně poznamenalo (*prenatal injury*). Nemusí se však jednat výhradně o jednání lékaře či třetí osoby, ať už ve smyslu nesprávného provedení interrupce nebo jiné formy fyzického zásahu, ale také samotné matky dítěte. Jak již bylo uvedeno, její odpovědnost je vyloučena pouze v rovině trestního, nikoliv soukromého práva. Na rozdíl od jiných osob navíc tvoří po dobu těhotenství se svým dítětem doslova dualitu v jednotě, pročež tak může do jeho vývoje negativně zasáhnout také nepřímo, a to již naznačeným nevhodným způsobem života.

Je však otázkou, do jaké míry by případné občanskoprávní nároky dítěte byly *ex post* vymahatelné. Předně je nutné vycházet z toho, že těhotná žena má za současného právního stavu garantován nejen časově a jinak podmíněný přístup k interrupcím, ale také právo rozhodovat o svém těle a způsobu života. Nesetkáme se pak s žádným ustanovením zákona, které by výslovně stanovilo, jaké aktivity jsou během těhotenství nepřípustné, respektive jaké z nich mohou prokazatelně narušit zdravý vývoj dítěte. Jednoznačný závěr navíc zásadně nelze z hlediska intenzity ovlivnění zdraví dítěte v běžných případech zjistit ani z mimoprávních (odborných) pramenů.

Pokud by tedy dítě vůči matce uplatňovalo nárok na náhradu újmy na zdraví, muselo by být prokázáno, že k jejímu vzniku došlo skutečně v přímé souvislosti se zaviněným a svojí povahou protiprávním jednáním během těhotenství. Za problematické lze tak v řadě hypotetických situací (nadměrná fyzická zátěž či požívání alkoholu nebo drog apod.) považovat zejména prokázání existence příčinné souvislosti mezi jednáním a následkem, jakožto jednoho z prvku odpovědnostního schématu. Za zcela bezproblémovou dále nelze podle mého názoru považovat ani otázku zavinění, přestože je v případě porušení zákonné povinnosti ve formě nedbalosti presumována (§ 2911 o. z.). Důvodem je skutečnost, že dané pravidlo je založeno toliko na principu domněnky vyvratitelné, která připouští důkaz opaku, což nelze s ohledem na specifický charakter vztahu mezi matkou a dítětem během prenatálního období, popřípadě existenci různých forem možných zásahů, považovat za nepravděpodobné.

Kromě toho nelze opomenout ani otázku spojenou s oslabením práva, a to v podobě institutu promlčení, jehož důsledkem dochází k zániku nároku za předpokladu, že je řádně uplatněna námitka promlčení. Podle platné a účinné právní úpravy pak promlčení sice nepodléhá práva osobnostní povahy, ale to se nevztahuje na jednotlivé nároky z nich vzniklé (§ 612 o. z.). Ve vztahu k náhradě újmy na zdraví je pak nutné vycházet z obecné tříleté lhůty, která nemůže být ani dohodou zkrácena.³⁰ Podle § 636 odst. 3 o. z. nelze v tomto ohledu uvažovat ani o použití objektivní promlčecí doby, která je jinak s náhradou škody či jiné újmy podpůrně spojována.

²⁹ DOLEŽAL, Adam. Wrongful life, wrongful birth žaloby – etické a právní úvahy. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky* [online]. 2013, Vol. 3, No. 3 [cit. 2020-11-08].

³⁰ Viz § 629 odst. 1 ve spojení s § 630 odst. 2 o. z.

Je se nicméně třeba ptát, jakým způsobem bude v případě namítaného zásahu do vývoje dítěte během prenatalního období stanoven počátek běhu promlčecí lhůty. V tomto směru je stanoveno obecné pravidlo v § 619 o. z., podle kterého počíná promlčecí lhůta běžet ode dne, kdy mohlo být právo u orgánu veřejné moci uplatněno poprvé, což je spojováno s okamžikem, kdy se oprávněná osoba o rozhodných okolnostech dozvěděla. Zákon samozřejmě reflektuje, že povědomí dítěte o existenci škody a osobě škůdce může být všeobecně problematické. Proto ostatně v § 622 o. z. stanovuje, že: „Jedná-li se o újmu na zdraví nezletilého, který není plně svéprávný, počne promlčecí lhůta nejdříve běžet, až se nezletilý stane plně svéprávným. Nenabude-li plně svéprávnosti, nepočne promlčecí lhůta běžet, dokud mu po dovršení zletilosti nebude jmenován opatrovník.“

Můžeme však výše citované ustanovení bez dalšího vztáhnout na situace, kdy dojde k způsobení újmy na zdraví v době, kdy je dítě ve stádiu embrya či plodu? Může být již v daném vývojovém stádiu, kdy je mu přiznáván pouze podmíněný status osoby, považován za nezletilého ve smyslu § 31 a násl. o. z., což je obecně považováno za období od narození do zletilosti? Podle mého názoru bude nutné vycházet z již rozebrané konstrukce § 25 o. z., který jasně stanovuje, že na počaté dítě se díky právní fikci hledí jako na již narozené. Nevidím tedy důvod k tomu, proč by nemohl být v daném ohledu považován za nezletilého, u kterého je z důvodu omezené rozumové a volní vyspělosti stanovena speciální (ochranná) právní úprava pro uplatnění nároků vzniklých z újmy na zdraví.

Ostatně ani během těhotenství nelze v kontextu již uvedeného vycházet z toho, že nenarozené dítě by bylo něco jako právní sirotek bez zákonného zástupce. Analogicky se na něj uplatňují domněnky určování mateřství a otcovství, a to v rozsahu, v jakém to povaha věci připouští.³¹ Také po narození ostatně připadá do úvahy podání žaloby jménem dítěte ze strany zákonného zástupce, popřípadě opatrovníka, pokud by byl konflikt zájmů vztažen na oba rodiče.³²

Doposud se však v rámci české judikatury setkáme spíše s ojedinělými případy podávání žalob *wrongful birth*, tedy ze strany matky či obecně rodičů dítěte, a to v reakci na pochybení lékaře.³³ Je

³¹ VALC, Jakub. Vlastnické právo nenarozeného dítěte a správa jeho jmění. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka – DÁVID, Radovan – VALDHANS, Jiří (eds). *Dny práva 2016* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017, s. 59–63 [cit. 2020-11-08].

³² V tomto ohledu je však vhodné poukázat na rozhodnutí Krajského soudu v Brně, který ve věci vedené pod sp. zn. 49 Co 136/2018 neudělal souhlas rodičům k podání žaloby *wrongful life* na náhradu nemajetkové újmy jménem nezletilého dítěte, které se mělo vlivem pochybení lékaře (dotčené společnosti) narodit bez horních končetin, protože nebylo provedeno umělé ukončení těhotenství. Příslušný soud své rozhodnutí odůvodnil mimo jiné tím, že je velmi problematické vycházet z toho, že nenarození se je lepší než život s handicapem. Kromě toho považoval za obtížné vyčíslit případnou újmu, která je takovým postižením způsobena. V neposlední řadě soud zohlednil také majetkové poměry rodičů dítěte, které nenasvědčují tomu, že by byli schopni uhradit za dítě náklady řízení, pakliže by žaloba byla zamítnuta. Tyto závěry následně potvrdil také soud druhého stupně, který současně zákonnou možnost podávání žalob *wrongful life* zpochybnil. Nelze však opomenout, že vycházel ze skutkových okolností případu, kdy bylo za pochybení považováno neprovedení interrupce, nikoliv zapříčinění postižení, jehož původ byl přirozené povahy. Viz také DOLEŽAL, Tomáš. Rozhodnutí soudu týkající se tzv. *wrongful life* žalob. In: *Zdravotnické právo a bioetika* [online]. Zveřejněno 25. 11. 2019 [cit. 2020-11-08].

³³ Konkrétně lze odkázat na případy posuzované v: rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 29. 2. 2008, č. j. 24 C 66/2001-97; rozsudku Vrchního soudu v Olomouci ze dne 15. 7. 2009, č. j. 1 Co 192/2008-13; rozsudku Krajského

tedy otázkou, jak by byla některá z výše uvedených situací řešena, a to také s ohledem na doposud ne zcela vyjasněný soukromoprávní status nascitura, který je stále vztahován spíše k otázce nabývání majetkových práv. Nelze navíc opomenout, že kde není žalobce, tam není soudce, což je tradiční zásada, která je v oblasti civilního sporného řízení uplatňována. V tomto ohledu tak bude nepochybně hrát roli rovněž vztah mezi dítětem a jeho matkou. Přece jen je rozdíl mezi podáním žaloby na lékaře či třetí osobu a na vlastního rodiče, se kterým dítě od malička vyrůstá a má k němu pochopitelně vytvořen silný emocionální vztah. Nemusí si být navíc vůbec vědomo toho, že jeho případné fyzické postižení či jiná vada má původ v jednání, kterého se jeho matka během těhotenství přímo či nepřímo dopustila.

V zásadě tak lze dospět k závěru, že od početí do porodu jsou dostupné zákonné možnosti k záměrnému a často nedůstojnému ukončení začínajícího lidského života, přičemž ani vybočení z takto stanovených mantinelů není posuzováno se stejnou závažností či škodlivostí jako u již dospělých (narozených) osob. Na druhou stranu lze nascitura v oblasti soukromého práva považovat za nositele úplného, byť podmíněného právního statusu. V důsledku toho má způsobilost nejen nabývat majetkových práv, ale také domáhat se ochrany osobnostních práv a případné náhrady újmy na zdraví, která mu byla v rozporu se zákonem způsobena, ať už ze strany matky či jiné osoby. To samozřejmě nijak nevyklučuje nejen právní, ale také další doposud ne zcela zodpovězené otázky spojené s faktickým uplatněním daných práv (nároků), jak bylo výše předestřeno.

ZÁVĚR

Cílem tohoto článku bylo zabývat se úrovní právní ochrany, která je embryu a plodu v českém trestním a občanském právu poskytována. Za tímto účelem jsem nejprve věnoval pozornost ústavněprávnímu zakotvení práva na život, a to ve vztahu k vymezení jeho nositelů. Na základě jednotlivých metod výkladu jsem dospěl k závěru, že právní status nenarozeného dítěte nebyl v tomto ohledu jednoznačně stanoven, protože nezbylo než se dále zabývat právní úpravou na úrovni prostých zákonů. Vycházel jsem z rozboru dotčených skutkových podstat trestných činů, a to při zohlednění zvláštní právní úpravy, na kterou je v tomto směru odkazováno. Na základě toho jsem dospěl k závěru, že nenarozené dítě disponuje v podstatě odstupňovanou úrovní právní ochrany, která se postupně zesiluje až do okamžiku porodu, tedy do doby, než je od matky odloučeno.

Opačný přístup lze pozorovat v oblasti soukromého práva, kde je na základě složité právní konstrukce zakotven podmíněný právní status nascitura jako osoby, která je nositelem nejen majetkových, ale také osobnostních práv. To může při zásazích do jeho integrity vyvolávat řadu aplikačních otázek, avšak pouze za předpokladu, že se prokazatelně dožije porodu. Pozornost jsem proto dále věnoval problematice možného vzniku a uplatňování nároků spojených se zásahy do tělesné integrity člověka před narozením. Ačkoliv právní úprava podle mého názoru poskytuje východiska pro

soudu v Praze ze dne 1. 12. 2008, č. j. 36 C 50/2007-122, a rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 13. 10. 2009, č. j. 1 Co 114/2009-158.

uplatňování dané formy občanskoprávních nároků, je s tímto postupem spojena řada výkladových a aplikačních otázek, se kterými se bude muset doktrína a praxe ještě vypořádat.

REFERENČNÍ SEZNAM:

ANGELOTTA, Cara – APPELBAUM, Paul S. Criminal Charges for Child Harm from Substance Use in Pregnancy. *Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law* [online]. 2017, No. 45, s. 193–203 [cit. 2020-11-06]. Dostupné z: <<http://jaapl.org/content/45/2/193>>.

CAR. *Kryokonzervace* [online], [cit. 2020-11-04]. Dostupné z: <<http://www.ivfbrno.cz/kryokonzervace/t1193>>.

DOLEŽAL, Tomáš. Rozhodnutí soudu týkající se tzv. wrongful life žalob. In: *Zdravotnické právo a bioetika* [online]. Zveřejněno 25. 11. 2019 [cit. 2020-11-08]. Dostupné z: <<https://zdravotnickepravo.info/rozhodnuti-soudu-tykajici-se-tzv-wrongful-life-zalob/>>.

DOLEŽAL, Tomáš. Úvod do problematiky „wrongful birth“ a „wrongful life“ žalob. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky* [online]. 2013, Vol. 3, No. 3 [cit. 2020-11-08]. Dostupné z: <<http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/download/55/61>>.

DOLEŽAL, Adam. Wrongful life, wrongful birth žaloby – etické a právní úvahy. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky* [online]. 2013, Vol. 3, No. 3 [cit. 2020-11-08]. Dostupné z: <<http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/view/58/64>>.

ISCARE. *Doplňující inf. souhlas k nakládání se zamrazenými embryi (prodloužení)* [online], [cit. 2020-11-04]. Dostupné z: <https://www.iscare.cz/uploads/ckeditor/attachments/238/B1_-_IS_s_prodlou_en_m_skladov_n__embry__vyd._5.pdf>.

FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 1667 s. ISBN 978-80-7478-370-8.

GEST. *Prohlášení o souhlasu s výkony asistované reprodukce a žádost o jejich provedení* [online], [cit. 2020-11-04]. Dostupné z: <https://www.procreaivf.cz/media/editor/GE-21-IS-p%C5%99ed-cyklem-IVF-CZ-21-4.pdf>

Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland [online]. Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz [cit. 2020-11-31]. Dostupné z: <<https://www.bundestag.de/grundgesetz>>.

HENZE, Claudia. *Amerika, Land der unbegrenzten gendiagnostischen Möglichkeiten: Die U.S.-amerikanische Rechtslage zur Anwendung der Gendiagnostik in der Humanmedizin*. Berlin: Springer, 2016, 298 s. ISBN 978-3-662-48086-1.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, 904 s. ISBN 978-80-8721-249-3.

KINDL, Milan – ROZEHNAL, Aleš. *Nový občanský zákoník. Problémy a úskalí*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014, 320 s. ISBN 978-80-7380-516-6.

Nález Spolkového ústavního soudu ze dne 25. 2. 1975, sp. zn. 39 BVerfGE 1, Schwangerschaftsabbruch I.

Nález Spolkového ústavního soudu ze dne 28. 5. 1993, sp. zn. 88 BVerfGE 203, Schwangerschaftsabbruch II.

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 2. 3. 2015, sp. zn. I. ÚS 1565/14.

Nález Ústavního soudu Slovenské republiky ze dne 4. 12. 2007, sp. zn. PL. ÚS. 12/01.

POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Federální shromáždění ČSFR, 1990–1992. Společné schůze SL a SN* [online], [cit. 2020-11-01]. Dostupné z: <<https://www.psp.cz/eknih/1990fs/slsn/stenprot/020schuz/porad.htm>>.

REPROMEDA. *Embryotransfer* [online], [cit. 2020-11-04]. Dostupné z: <<https://www.repromeda.cz/poskytovana-pece/lecba-neplodnosti/ivf/embryotransfer/>>.

Rozsudek ESLP ze dne 28. 8. 2012, č. 54270/10, *Costa a Pavan proti Itálii*.

Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 29. 2. 2008, č. j. 24 C 66/2001-97.

Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 1. 12. 2008, č. j. 36 C 50/2007-122.

Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 15. 7. 2009, č. j. 1 Co 192/2008-13.

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 13. 10. 2009, č. j. 1 Co 114/2009-158.

Sdělení č. 96/2001 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicině.

SMITH, Austin. Embryonic stem cells: potency and potential. In: MOORE, Andrew et al. (ed.). *Stem Cell Research: Status, Prospects, Prerequisites*. Wieblingen: European Molecular Biology Organization, 2006, 77 s.

ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní zákoník. Komentář. In: *Beck-online* [online]. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1330–1334 [cit. 2020-11-02]. Dostupné z: <<https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrjgjpwk5tlg4&rowIndex=0>>.

Ústava Slovenskej republiky [online]. Úrad vlády Slovenskej republiky [cit. 2020-11-31]. Dostupné z: <<https://archiv.vlada.gov.sk/old.uv/8576/ustava-slovenskej-republiky8786.html?menu=1280>>.

VAJDA, Lukáš. Žaloby wrongful life a wrongful birth – teoretický úvod a pohled české rozhodovací praxe. In: *Epravo* [online]. Zveřejněno 9. 9. 2014 [cit. 2020-11-06]. Dostupné z: <<https://www.epravo.cz/top/clanky/zaloby-wrongful-life-a-wrongful-birth-teoreticky-uvod-a-pohled-ceske-rozhodovaci-praxe-95153.html>>.

VALC, Jakub. Právní status nascitura v kontextu divergence soukromoprávní a veřejnoprávní metody regulace. In: STODOLA, Jiří – KRATOCHVÍL, Miroslav (eds). *Nejmenší z nás 2017* [online]. Moravská Ostrava: Bios – společnost pro bioetiku, 2018, s. 54–55 [cit. 2020-11-06]. Dostupné z: <<http://nejmensiznas.cz/wp-content/uploads/2019/02/sbornik2017.pdf>>.

VALC, Jakub. Vlastnické právo nenarozeného dítěte a správa jeho jmění. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka – DÁVID, Radovan – VALDHANS, Jiří (eds). *Dny práva 2016* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017, s. 59–63 [cit. 2020-11-08]. Dostupné z: <<https://www.law.muni.cz/dokumenty/39681>>.

Vládní návrh č. 362 – občanský zákoník – důvodová zpráva (k § 23 a 25) [online]. Poslanecká sněmovna České republiky, s. 599 [cit. 2020-11-05]. Dostupné z: <<https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=6&ct=362&ct1=0>>.

VOLKOVÁ, Jana. Ochrana slabší strany prostřednictvím žalob „wrongful life“ a „wrongful birth“. In: *Cofola 2010* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 790–798 [cit. 2020-11-08]. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2010/files/slabi/Volkova_Jana__1653_.pdf>.

Vyhláška č. 75/1986 Sb., kterou se provádí zákon České národní rady č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství.

Zákon č. 227/2006 Sb., o výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách a souvisejících činnostech a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů.